

24 Cathedral Road / 24 Heol y Gadeirlan
Cardiff / Caerdydd
CF11 9LJ

Mr Marc Jones

Tel / Ffôn: 029 2032 0500

Cyngor Sir Ynys Môn

Fax / Ffacs: 029 2032 0600

Cyfarwyddwr Adnoddau

Textphone / Ffôn testun: 029 2032 0660

(drwy e-bost)

info@audit.wales / post@archwilio.cymru

www.audit.wales / www.archwilio.cymru

Cyfeirnod: 2887A2022

Dyddiad cyhoeddi: 11 Ebrill 2022

Annwyl Marc

Cyngor Sir Ynys Môn – Cymhorthdal budd-dal tai

Gan fod cais y cyngor am gymhorthdal budd-dal tai 2018-19 wedi'i ardystio'n ddiweddar a hithau'n ddwy flynedd ers i Archwilio Cymru gymryd cyfrifoldeb am archwilio'r hawliadau cymhorthdal, roeddwn i'n tybio ei bod yn bryd ysgrifennu atoch i roi ein safbwynt ar y sefyllfa bresennol.

Fel y gwyddoch chi, mae'n ofynnol i'r Cyngor gyflwyno cais am gymhorthdal blynyddol erbyn diwedd mis Ebrill ar gyfer y flwyddyn ariannol flaenorol i'r Adran Gwaith a Phensiynau. Mae'r hawliad yn destun archwiliad fel arfer erbyn 30 Tachwedd y flwyddyn honno. Mae'r hawliad yn gofyn am ad-daliad o gostau a ysgwyddir gan y Cyngor wrth dalu budd-dal tai i gefnogi preswylwyr ar incwm isel, sy'n rhentu llety cyngor neu lety preifat. Mae cynghorau fel arfer yn derbyn cymhorthdal o 100% ar gyfer budd-dal tai â dalwyd yn gywir, er bod y gyfradd cymhorthdal ar gyfer ad-dalu budd-dal a dalwyd yn anghywir yn llai. Os bydd cyfanswm y gordaliadau budd-daliadau oherwydd gwallau a wnaed gan y Cyngor yn fwy na'r trothwyon a ganiateir, ni fydd y Cyngor yn cael ei ad-dalu gan yr Adran Gwaith a Phensiynau a bydd yn rhaid iddo ariannu'r costau hynny ei hun.

Yng nghyngor Ynys Môn, mae'r cais am gymhorthdal archwiliedig wedi'i gyflwyno i'r Adran Gwaith a Phensiynau yn sylweddol hwyrach na'r dyddiad cau a bennwyd am nifer o flynyddoedd. Mae gwaith archwilio a wnaed gan Archwilio Cymru (a Deloitte gynt) wedi nodi nifer o wallau yn y broses o lunio hawliadau ac wrth brosesu

achosion sylfaenol o fudd-dal tai. Wrth aros am yr hawliad archwiliedig, mae'r Adran Gwaith a Phensiynau wedi atal taliadau terfynol sylweddol sydd â chanlyniad ariannol i'r Cyngor. Mae'r gwaith ychwanegol y mae'n ofynnol i archwilywyr ei wneud yn golygu bod y ffioedd archwilio a godir ar y Cyngor yn llawer uwch nag a welir yn y rhan fwyaf o gynghorau eraill.

Mae'r tabl isod yn dangos y dyddiad y mae pum cais cymhorthdal diwethaf y Cyngor wedi'u hardystio, gan dynnu sylw at y ffaith mai prin yw'r cynnydd a wnaed i sicrhau bod yr archwiliad yn gyfredol ac ar yr un llinell amser â phob Cyngor arall yng Nghymru.

Hawliad Cymhorthdal	Dyddiad Cau Ardystio	Dyddiad Ardystio
2016-17 ¹	30 Tachwedd 2017	29 Tachwedd 2019
2017-18	30 Tachwedd 2018	11 Chwefror 2021
2018-19	30 Tachwedd 2019	15 Tachwedd 2021
2019-20	31 Ionawr 2021 ²	Heb ei ardystio eto
2020-21	28 Chwefror 2022 ²	Heb ei ardystio eto

¹ Cynhaliwyd yr archwiliad o gais am gymhorthdal 2016-17 gan Deloitte.

² Cafodd y dyddiad cau ar gyfer ardystio ei ymestyn gan yr Adran Gwaith a Phensiynau i gydnabod effaith Covid-19.

Yn y llythyr hwn rwyf wedi manteisio ar y cyfle i:

- Fyfyrio ar yr archwiliad o gais am gymhorthdal 2018-19.
- Cadarnhau sefyllfa bresennol archwiliadau o geisiadau cymhorthdal 2019-20 a 2020-21.
- Ystyried effaith gwallau ardystio a phrosesu hawliadau.
- Argymhell camau i'w cymryd gan y cyngor i wella ansawdd yr hawliad cymhorthdal ac i glirio'r ôl-groniad o ardystiadau.

Byddwch yn gyfarwydd â llawer o gynnwys y llythyr hwn, ar ôl trafod gyda ni ein pryderon yn flaenorol ynghylch capasiti'r Cyngor i ymateb i ymholiadau'r archwilydd a chwblhau profion estynedig.

Rydych hefyd wedi derbyn llythyrau eglurhaol 2017-18 a 2018-19 a rhestrau diwygio a adroddwyd i'r Adran Gwaith a Phensiynau, sy'n manylu ar yr addasiadau cymhorthdal sydd eu hangen oherwydd gwallau prosesu hawliadau a nodwyd yn ystod yr archwiliadau. Mae'r llythyrau hyn yn rhoi cipolwg ar y math o wallau a nodwyd a dylent alluogi'r Cyngor i gymryd camau priodol i fynd i'r afael ag unrhyw feysydd gwendid a nodwyd er mwyn eu hatal rhag digwydd eto mewn hawliadau cymhorthdal yn y dyfodol.

Cais am Gymhorthdal Ardystiedig 2018-19

Cafodd y cais am gymhorthdal 2018-19 ei ardystio ym mis Tachwedd 2021, a'r archwiliad yn cael ei gynnal dros gyfnod hir oherwydd nifer y gwallau, oedi wrth ymateb i ymholiadau archwilydd a phroffion archwilio ychwanegol. Oherwydd gwerth gordaliadau gwallau Awdurdodau Lleol (ALI) a nodwyd yn ystod yr archwiliad, cafwyd cosbau cymhorthdal a gostyngwyd y swm a oedd yn ddyledus gan yr Adran Gwaith a Phensiynau i'r Cyngor i ddechrau o £56,154.

Arweiniodd gwaith ychwanegol a wnaed ar gais yr Adran Gwaith a Phensiynau at gollu cymhorthdal pellach o £58,738, gan fod cyfanswm gwerth gordaliadau gwallau ALI yn fwy na'r trothwy uchaf ar gyfer hawl cymhorthdal llawn neu lai.

Felly, cyfanswm y golled i'r Cyngor oherwydd gwallau prosesu a briodolwyd i 'Gwall Awdurdod Lleol' ar gyfer 2018-19 oedd £114,892.

Hawliadau cymhorthdal 2019-20 a 2020-21

Rydym yn parhau i fod ymhell o allu adrodd ar ein canfyddiadau o archwiliad 2019-20 ac ardystio'r hawliad. Rydym wedi wynebu oedi sylweddol cyn derbyn ymatebion i'n hymholiadau, a llawer o ymatebion yn parhau i fod heb eu hateb, gan gynnwys rhai i geisiadau a wnaethom yn wreiddiol yn 2020.

Er ein bod wedi gwneud gwaith archwilio ar hawliad 2020-21, nid ydym eto wedi codi unrhyw ymholiadau gyda'ch tîm er mwyn iddynt allu canolbwyntio ar ymateb i ymholiadau a chynnal profion ychwanegol sy'n ofynnol mewn perthynas â hawliad 2019-20.

Mae cryn dipyn o waith i'w gwblhau o hyd ar gais 2020-21.

Effaith oedi wrth ardystio a phrosesu gwallau

Mae sawl canlyniad i oedi wrth ardystio a gwallau prosesu niferus:

- Gall hawliadau cymhorthdal nad ydynt wedi'u hardystio'n amserol olygu bod yr Adran Gwaith a Phensiynau yn cosbi'r Cyngor drwy atal cyfran o'r taliadau cymhorthdal sy'n ddyledus i'r Cyngor. Mae hyn yn cael effaith uniongyrchol ar gyllid y Cyngor a gall fod yn niweidiol i lif arian ac enw da.
- Mae oedi wrth ardystio yn cynyddu'r amser rhwng adnabod gwallau ac effaith unrhyw fesurau adferol a gymerwyd i gywiro gwallau o gael eu hadlewyrchu mewn hawliadau cymhorthdal yn y dyfodol – ym mis Ebrill 2022 bydd y Cyngor yn cyflwyno ei gais am gymhorthdal 2021-22 heb gael cyfle i fynd i'r afael â materion a nodwyd ar hawliadau cymhorthdal 2019-20 a 2020-21. Mae hyn yn cynyddu'r tebygolrwydd o gamgymeriadau mynych ar hawliadau yn y dyfodol.
- Mae'r dull cymhorthdal yn cydnabod y bydd rhai gwallau yn bodoli yn y system ac yn caniatáu ar gyfer hyn. Fel y digwyddodd gyda hawliad 2018-19, pan fydd gwerth gwallau yn fwy na chanran benodol gwariant budd-daliadau cyffredinol y Cyngor, bydd cosbau'n cael eu hysgwyddo, a gostyngiad yn y cymhorthdal a hynny am gost uniongyrchol i'r Cyngor a threthdalwyr lleol.
- Pan nodir gwallau, mae hyn fel arfer yn gofyn am gynnal profion ychwanegol gan y Cyngor a phrofion adolygu ac ailberfformio yn cael eu cwblhau gan archwilwyr. Rhaid cwblhau profion ychwanegol hefyd mewn perthynas ag unrhyw gamgymeriad ar gais y flwyddyn ganlynol am gymhorthdal, a all gymryd llawer o amser. Os na chymerir camau mewn ymateb i wallau a nodwyd, mae'n fwy tebygol y bydd yr un camgymeriad yn cael ei ailadrodd yn y dyfodol, gan

arwain at waith ychwanegol ac o bosibl arwain at golli cymhorthdal y gellir ei atal. O'r gwaith rydym wedi'i wneud ar hawliadau cymhorthdal y Cyngor dros y ddwy flynedd ddiwethaf, nid ydym yn sicr ar hyn o bryd bod proses effeithiol ar waith i leihau a dileu gwallau o hawliadau budd-dal tai presennol ac yn y dyfodol.

- Mae archwilio hawliadau cymhorthdal dros gyfnod hir yn aneffeithlon. Mae oedi wrth ymateb yn ddigonol i geisiadau am wybodaeth yn aml yn golygu bod yr archwilydd yn gorfod ail-ymgyfarwyddo â hen waith, creu dyblygu diangen ac o bosibl arwain at archwilydd gwahanol yn gorfod cwblhau'r gwaith. Bydd hyn yn cynyddu'r ffi archwilio a godir ar y Cyngor am gyflawni'r archwiliad. Ar hyn o bryd, mae'r Cyngor yn ysgwyddo ffioedd archwilio uwch na'r rhai a godir fel arfer ar gyrrff a archwilir am waith archwilio budd-dal tai.

Camau sy'n cael eu cymryd gan y Rheolwyr i alluogi cwblhau gwaith archwilio cymhorthdal yn brydlon yn unol â therfyn amser ardystio'r Adran Gwaith a Phensiynau

Disgwylir i gais am gymhorthdal 2021-22 gael ei gyflwyno ddiwedd mis Ebrill 2022. Yn ein barn ni, oni wneir newidiadau allweddol i wella cywirdeb prosesu hawliadau a mesurau a weithredir i reoli gofynion yr archwiliad cymhorthdal yn effeithiol, bydd y Cyngor yn parhau i fod mewn perygl o golled sylweddol o gymhorthdal a niwed i enw da o hawliadau a gyflwynir yn hwyr.

Yn **Atodiad 1**, rwyf wedi gwneud argymhellion a gynlluniwyd i wella'r sefyllfa bresennol.

Byddwn yn ddiolchgar pe gallech drefnu i'r llythyr hwn gael ei gyflwyno fel eitem ar yr agenda i'w hystyried yng nghyfarfod nesaf y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ynghyd â'r ymateb gan reolwyr i'r argymhellion.

Yn gywir

Derwyn Owen

Cyfarwyddwr Ymgysylltu

Atodiad 1

A1. Mae angen i'r Cyngor fynd i'r afael â materion capasiti hirsefydlog er mwyn gallu archwilio ac ardystio hawliadau cymorthdaliadau o fewn yr amserlen y cytunwyd arni.

Canfyddiadau	<p>Nid oes gan y Cyngor gapasiti na dealltwriaeth fanwl o'r cais am gymhorthdal budd-dal tai i alluogi'r gwasanaeth i ymateb i ymholiadau archwilio yn effeithiol ac yn effeithlon.</p> <p>Ar hyn o bryd, dim ond un swyddog sydd yn y Cyngor sydd â gwybodaeth fanwl am gymhorthdal. Mae gan y swyddog hwn gyfrifoldebau eraill hefyd sy'n golygu nad yw yn aml yn gallu ymateb i ymholiadau archwilio o fewn amserlen resymol oherwydd galwadau cystadleuol ar ei amser.</p> <p>Yn ogystal â hyn, nid oes gan y Cyngor y capasiti ar hyn o bryd i ymateb yn effeithiol i faterion a nodwyd yn ystod yr archwiliad, i gynnal dadansoddiad pellach o'r llwyth achosion o fudd-daliadau i gywiro gwallau, nac i ddarparu hyfforddiant ac ymwybyddiaeth staff i gyflawni gwelliannau. Mae hyn yn cynyddu'r tebygolrwydd o gamgymeriadau cylchol, gwaith ychwanegol sy'n ofynnol gan y Cyngor a'r tîm archwilio ac fel y digwyddodd gyda hawliad 2018-19, colli cymhorthdal sylweddol.</p>
Blaenoriaeth	Uchel
Argymhellion	<ul style="list-style-type: none">• Dylai'r Cyngor gynyddu capasiti ac ymwybyddiaeth o'r broses hawlio ac archwilio cymhorthdal budd-dal tai.• Dylai'r Cyngor nodi cynllun gweithredu clir y gellir ei gyflawni i glirio'r ôl-groniad o archwiliadau cymhorthdal ac ymholiadau archwilio.
Manteision gweithredu'r argymhellion	<ul style="list-style-type: none">• Llai o ddibyniaeth ar un unigolyn a lledaenu gwybodaeth, ymwybyddiaeth a sgiliau ar draws y gwasanaeth.• Bydd ymwybyddiaeth ychwanegol o gapasiti a chymhorthdal yn galluogi'r Cyngor i ymateb i ymholiadau archwilio o fewn amserlen resymol a chwblhau archwiliadau o fewn amserlen ardystio'r Adran Gwaith a Phensiynau.

A1. Mae angen i'r Cyngor fynd i'r afael â materion capasiti hirsefydlog er mwyn gallu archwilio ac ardystio hawliadau cymorthdaliadau o fewn yr amserlen y cytunwyd arni.

	<ul style="list-style-type: none">Mae cwblhau archwiliadau'n brydlon yn lleihau'r risg y bydd yr Adran Gwaith a Phensiynau yn atal cymhorthdal budd-daliadau gan y Cyngor oherwydd oedi wrth ardystio'r cais am gymhorthdal.
Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr	Do
Ymateb y rheolwyr	<p>Un swyddog sy'n bennaf gyfrifol am gwblhau'r cais am gymhorthdal, ac mae'r cymhorthdal yn un o nifer o ddyletswyddau pwysig y mae'r swyddog yn ymgymryd â hwy ac ar rai adegau yn ystod y flwyddyn, rhaid rhoi blaenoriaeth i'r dyletswyddau eraill.</p> <p>Rydym eisoes wedi cyflogi staff asiantaeth i ategu'r staff parhaol i helpu i gwblhau'r cais am gymhorthdal ac i gynorthwyo gyda'r archwiliad. Yn anffodus, er gwaethaf nifer o ymdrechion, rydym wedi bod yn aflwyddiannus wrth recriwtio rhywun sydd â'r sgiliau a'r profiad angenrheidiol.</p> <p>Mae'r Rheolwr Budd-daliadau wedi dychwelyd yn ddiweddar o gyfnod o secondiad gyda Llywodraeth Cymru a bydd hyn yn ychwanegu at y capasiti o fewn y Tîm.</p> <p>Rydym yn gweithio gydag Archwilio Cymru i gytuno ar amserlen gyraeddadwy ar gyfer cwblhau'r archwiliadau sy'n weddill gyda'r nod o gwblhau'r archwiliad 19/20 a 20/21 erbyn yr Hydref. Bydd hyn wedyn yn rhoi'r Cyngor mewn sefyllfa i gwblhau'r archwiliad 21/22 erbyn dechrau 2023 a dychwelyd y Cyngor i'r amserlen ddisgwyliedig ar gyfer yr archwiliad 22/23 h.y. ei gwblhau erbyn mis Tachwedd 2023</p>
Dyddiad gweithredu	Cychwyn ym mis Mehefin 22 gyda chwblhau'r holl hawliadau sy'n weddill ynghyd â'r hawliadau ar gyfer 21/22 a 22/23 erbyn Tachwedd 2023

A2. Dylid cyflwyno mesurau rheoli i gywiro gwallau a nodwyd a sefydlu diwylliant o ddysgu a datblygu er mwyn gwella cywirdeb prosesu.

Canfyddiadau	<p>Mae natur y dull archwilio cymhorthdal (fel y'i nodwyd gan yr Adran Gwaith a Phensiynau), yn ei gwneud yn ofynnol i unrhyw wallau a nodwyd gael eu hadolygu a'u profi'n fanylach yn ystod y flwyddyn archwilio ac eto y flwyddyn ganlynol.</p> <p>Mae canfyddiadau o'n gwaith archwilio cymhorthdal yn y cyngor yn dangos nad yw achos sylfaenol gwallau yn derbyn sylw, ac mae gwallau o'r un natur neu natur debyg yn aml yn cael eu hailadrodd o un flwyddyn i'r llall.</p> <p>Mae profion estynedig ar wallau yn aml yn nodi nifer o wallau eraill o'r un natur, sy'n dangos bod gwallau tebyg yn gyffredin ar draws y llwyth achosion budd-daliadau.</p> <p>Nid yw prosesau rheoli ansawdd yn effeithiol ar hyn o bryd ac nid ydynt yn nodi nac yn cywiro gwallau prosesu hawliadau.</p> <p>Mae'n ymddangos i ni fod y system Budd-daliadau yn destun gormod o amser segur yn ystod oriau gwaith er mwyn hwyluso uwchraddio'r system. Ar yr adegau hyn, nid oes modd prosesu hawliadau, ac ni all y Cyngor ymateb yn effeithiol i unrhyw ymholiadau a allai fod gan hawlwr a landlordiaid.</p>
Blaenoriaeth	Uchel
Argymhellion	<ul style="list-style-type: none">• Mae'r Cyngor yn gweithredu proses i ymateb yn briodol i unrhyw wallau a nodwyd yn ystod yr archwiliad cymhorthdal, neu fel arall, er mwyn sicrhau bod gwallau yn y dyfodol yn cael eu lleihau.• Mae'r Cyngor yn adolygu mathau penodol o hawliadau, gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i'r canlynol, i fodloni eu hunain bod hawliadau'n cael eu prosesu'n gywir a gyda dosbarthiad cymhorthdal cywir:<ul style="list-style-type: none">– Achosion nad ydynt yn rhai HRA– Achosion myfyrwyr– Cynlluniau wedi'u haddasu– Achosion credyd treth– Cafwyd adolygiad cyffredinol i sicrhau bod digon o dystiolaeth ddogfennol wedi dod i law.• Mae'r Cyngor yn sicrhau bod y staff yn cael gwybod am wallau a bod unrhyw anghenion dysgu a datblygu a nodwyd yn cael sylw'n brydlon. Dylai'r Cyngor hefyd ystyried a oes

A2. Dylid cyflwyno mesurau rheoli i gywiro gwallau a nodwyd a sefydlu diwylliant o ddysgu a datblygu er mwyn gwella cywirdeb prosesu.

	<p>unrhyw themâu neu batrymau penodol yn y gwallau sy'n cael eu gwneud.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dylid gweithredu proses rheoli ansawdd effeithiol i nodi a chywiro gwallau. • Dylid diweddarau'r broses o uwchraddio'r system a'i chymhwysio lle bo'n bosibl y tu allan i oriau swyddfa er mwyn tarfu cyn lleied â phosibl ar gwsmeriaid, a staff sy'n gyfrifol am brosesu hawliadau.
<p>Manteision gweithredu'r argymhellion</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lleihau'r risg o golli cymhorthdal i'r Cyngor drwy leihau gwallau. • Bydd llai o wallau yn gofyn am lai o brofion ychwanegol a'r tebygolrwydd o archwiliad mwy effeithlon a ffi archwilio is. • Lefel uwch o wasanaeth i gwsmeriaid sy'n aml yn agored i niwed ac a ddylai gael y dyfarniad cywir o fudd-dal tai. • Dylai darparu hyfforddiant priodol (ffurfiol neu anffurfiol) sicrhau bod sgiliau, gwybodaeth ac ymwybyddiaeth staff yn gyfredol a bod llai o gamgymeriadau'n cael eu gwneud. • Bydd y Cyngor yn mynd ati'n rhagweithiol i nodi a mynd i'r afael â materion ansawdd a chywirdeb yn gynharach. • Bydd lleihau amser segur y system yn helpu i leihau'r pwysau ar hawliadau prosesu staff a all, yn eu tro, arwain at wallau.
<p>Derbyniwyd yn llawn gan y rheolwyr</p>	<p>Do</p>
<p>Ymateb y rheolwyr</p>	<p>Mae'r oedi cyn cwblhau'r archwiliadau, yn arwain at oedi wrth nodi gwallau ac o ganlyniad gall gwallau barhau am nifer o flynyddoedd. Gyda hyn mewn golwg, bwriedir ailstrwythuro'r Tîm Refeniw a Budd-daliadau gyda chynnydd yn yr adnoddau yn y Tîm Perfformiad. Bydd yr adnoddau ychwanegol hyn yn cael eu cyfeirio at gynyddu gwaith sicrhau ansawdd yn ystod y flwyddyn. Bydd y rhaglen sicrhau ansawdd yn mynd i'r afael â phwyntiau bwled 1 i 4 yn yr argymhelliad uchod.</p>

A2. Dylid cyflwyno mesurau rheoli i gywiro gwallau a nodwyd a sefydlu diwylliant o ddysgu a datblygu er mwyn gwella cywirdeb prosesu.

	<p>Mae'r Rheolwr Budd-daliadau wedi dychwelyd o gyfnod o secondiad a byddwn yn parhau â'r trefniadau dros dro a fydd yn caniatáu i'r Rheolwr Budd-daliadau fynd i'r afael ag argymhellion yr Archwilwyr a gwella systemau rheoli ansawdd a hyfforddiant staff drwy ganolbwyntio ar y gwallau penodol sydd wedi codi o'r archwiliadau, ond hefyd i fwydo materion a nodwyd gan y gwaith sicrhau ansawdd i mewn i raglen hyfforddi fwy cynhwysfawr i staff.</p> <p>Bydd y cytundeb meddalwedd yn symud yn fuan i feddalwedd fel gwasanaeth, lle bydd y feddalwedd yn cael ei rhedeg yn y Cwmwl ac nid ar weinydd penodedig y Cyngor. O ganlyniad, bydd uwchraddio'n cael ei redeg gan y cwmni meddalwedd ac nid y Cyngor a bydd hyn yn sicrhau bod uwchraddiadau'n cael eu gweithredu y tu allan i oriau a bydd hefyd yn rhyddhau aelod allweddol o staff i wneud gwaith arall, yn hytrach na gweithredu a phrofi uwchraddio.</p>
<p>Dyddiad gweithredu</p>	<p>Eisoes wedi dechrau ond mae cwblhau'n gysylltiedig â chanfyddiadau'r archwiliadau sy'n weddill ac yn y dyfodol nes bod y sefyllfa'n dychwelyd i'r amserlen ddisgwyliedig a chwblhau'r ailstrwythuro arfaethedig.</p> <p>Anelu at sefydlu rhaglen hyfforddi gynhwysfawr erbyn mis Ebrill 2023.</p> <p>Bydd y newid i meddalwedd fel gwasanaeth yn digwydd ar 25 Medi 2022</p>